

Suomen sanomalehdistön historia-projekti: esittelyä ja arviointeja

Vuonna 1975 käynnistetyn tutkimusprojektin tavoitteena on Suomen sanomalehdistön kokonais-historian aikaansaaminen. Projektin tutkimuk-sellisiksi tavoitteiksi määriteltiin ensimmäi- sessä tutkimussuunnitelmassa seuraavien pää- kehityslinjojen seuraaminen:

1. Sanomalehdistö yhteiskunnallisen, poliitti- sen ja kulttuurikehityksen heijastajana ja nii- hin vaikuttavana tekijänä.
2. Sanomalehdistön teknis-taloudellisten edel- lytysten selvittäminen.
3. Sanomalehdistön ulkoisen ja sisällöllisen rakenteen selvittäminen.
4. Suomen sanomalehdistön kehityksen vertaami- nen muiden maiden lehdistökehitykseen.

Näistä yleistavoitteista johdettiin 11 osa- projektia, jotka lähemmin määriteltiin tarken- netussa tutkimussuunnitelmassa keväällä 1976 (SSLH-julkaisuja 4, Turku 1976). Nämä osa- alueet ovat:

1. Lehdistön määrällinen kehitys
2. Sanomalehdistön omistussuhteet
3. Toimittajat
4. Lehdistöpolitiikka ja lehtien kokonaiskuva
5. Mielipidesisältö
6. Uutiset ja uutisvälitys
7. Sananvapaus ja sensuuri
8. Sisällön koostumus
9. Talous ja tekniikka
10. Levikki ja lukijat
11. Lehtialan järjestöt.

Osa-alueet eivät ole toisiaan kokonaan poissul- kevia. Kunkin tavoitteet ja keskeisimmät kysy- mykset selvitettiin yksityiskohtaisesti. Näi- den pohjalta pantiin alkuun joukko materiaalin- keruu- ja tutkimustöitä. Lehdistön määrällisen kehityksen kartoittaminen oli tärkeätä. Alulle pantiin myös toimittajamatrikkelin kokoaminen. Materiaalinkeruu osoittautui piankin entistä keskitetymppää suunnitelmaa tarvitseväksi, ja tältä pohjalta hahmottui ajatus erityisen haku- teoksen aikaansaamiseksi.

Kevään 1977 kuluessa hakuteoshanke kehitet- tiin toteuttamiskelpoiseksi työsuunnitelmaksi. Samassa yhteydessä muovattiin ensimmäinen ver- sio kirjoitussuunnitelmaksi. Tavoitteeksi konkretisoitiin moniosainen teos:

1. Sanomalehdistön historia vuoteen 1860
2. Vuodet 1860-1917
3. Vuodet 1918-nykyaikaan
4. Paikallislehdistön historia (joka aloite- taan keväällä 1980)
5. Sanomalehdistön hakuteos
6. Toimittajamatrikkeli.

Itse historian laajuudeksi vahvistettiin yh- teensä 1500 sivua. Seitsemänneksi osaksi sar- jaan tulee aikakauslehdistön historia, joka aloitetaan myöhemmässä vaiheessa. Sen sijaan on luovuttu erillisestä Suomen ruotsinkielisen lehdistön historiasta, jota yhdessä Svenska Litteratursällskapetin kanssa pitkään sunni- teltiin. Projektin tavoitteena olevaa Suomen lehdistön kokonaishistoriaa varten nimettiin vuoden 1978 keväällä kirjoittajat. Käytännös- sä tämä merkitsee projektin vastaisen toimin- nan rakentumista selvien vastuualueiden varaan:

1. aika ennen v. 1860 (prof. Päiviö Tommila)
2. 1860-1889 (FK Juhani Närvä)
3. 1889-1905 (FK Pirkko Leino, joka aloitti osuutensa tämän vuoden alussa)
4. 1905-1917 (dos. Toivo Nygård)
5. 1918-1939 (FL Raimo Salokangas)
6. 1939-1944 (dos. Touko Perko)
7. 1945-1970 (FT Esko Salminen)
8. 1970- (prof. Pertti Hemänus).

Projektilla on ylimpänä elimenä neuvottelu- kunta: se on koottu yliopistojen historian- ja tiedotusopin laitosten sekä lehtialan keskus- järjestöjen edustajista. Tieteellisenä johto- elimenä toimii johtoryhmä, jonka neuvottelu- kunta valitsee kahdeksi vuodeksi kerrallaan. Sen puheenjohtajana ja samalla projektin vas- tuullisena johtajana on ollut prof. Päiviö Tommila.

Projektin päätoimisen sihteerin lisäksi on projektin palveluksessa toistakymmentä kokotai puolipäivätoimista tutkijaa ja tutkimusapulaista. Eri yliopistoissa on edelleen tekeillä ja osaksi jo valmistunutkin pitkälti toistataa lehdistöhistoriallista opinnäytetyötä (laudatur-, lisensiaatti- ja väitöskirjatyötä).

Pääasiallinen projektin rahoittaja on ollut Suomen Akatemian humanistinen toimikunta. Merkittävää tukea on saatu myös Sanomalehtien ja Paikallislehtien Liitoilta. Useat lehtitalot ovat panneet alulle alueellisia tutkimustoita tilaustyön muodossa. Vaikka näiden kustannukset eivät kuljekaane projektin budjetin kautta, itse työt tehdään projektin tieteellisessä valvonnassa ja niiden tutkijat kuuluvat projektin tutkijajoukkoon.

Keskeiset perustutkimustyöt ovat tällä hetkellä ja aina vuoden 1980 puolelle saakka haku-teoksen ja toimittajamatrikkelin laatiminen. Hakuteoksen kohdalla on kysymys eräänlaisesta sanomalehdistön elämäkertateoksesta, johon jokaisesta ilmestyneestä sanomalehdestä kootaan tietyt perustiedot, "elämäkerta". Itse historiateoksessa ei ole näin ollen tarpeellista tuoda detaljitietoutta esiin. Tekeillä olevasta toimittajamatrikelista pyritään saamaan aikaan koko sanomalehtimieskunnan aina 1700-luvulta lähtien kattava henkilöhakuteos. Hanke saataneen kokonaisuudessaan loppuunviedyksi tämän vuoden kuluessa. Kertyneen aineksen pohjalta käynnistetään lehtimieskunnan rakennetta, koulutusta ja työskentelyä koskevia erikoistutkimuksia. Läheisesti matrikkelityöhön on liittynyt vanhojen lehtimiesten haastattelu, jota on tehty sekä kirjeitse että henkilökohtaisin haastatteluin.

Keväällä 1977 käynnistettiin tietoliikenteen historiaa koskeva osaprojekti. Tietoliikenneolojen tuntemus on tärkeitä sekä lehtien uutisten saannin että lehtien jakamisen kannalta. Osaprojekti saatiin päätökseen viime vuoden keväällä (SSLH-julkaisuja 10, Helsinki 1978). Läheisesti tietoliikenneprojektiin liittyy uutisvälityksen ja lehtien uutiskanavien tutkiminen. Usean tutkijan yhteisvoimin on par-

hailtaan käynnissä ja osin jo saatu päätökseen (SSLH-julkaisuja 12, Helsinki 1979) 1800-luvun lehdistön uutisvälitystä ja nimenomaan ulkomaan uutiskuvaa koskeva osaprojekti.

Oman ryhmänsä osaprojekteja muodostavat alueelliset lehtihistoriat. Näistä varhaisimmin ja jo ennen projektia aloitettu on Keski-Suomen lehdistön historia (Päiviö Tommila-Tuire Raitio), jonka viimeinen osa valmistuu kuluvan vuoden aikana. Keski-Suomen lehdistön historiasta saatujen kokemusten pohjalta käynnistettiin vuonna 1977 vastaavanlaiset työt Oulussa ja Kuopiossa. Kummassakin työssä on kaksi päätoimista tutkijaa (Oulu: Juhani Närvä ja Esko Keränen, Kuopio: Matti Kinnunen ja Kaija Piironen) sekä tutkimusapulaisia. Muista tilausprojekteista mainittakoon Turun lehtien ja maakunnan suhteita koskeva tutkimus (1905-1939) (kookomateos) Turussa.

Projektin puolesta on tutkijoita yritetty auttaa kartoittamalla lehtiarkistojen materiaalia ja puolueiden hallussa olevaa lehtihistoriallista aineista, kokoamalla itse sanomalehdistä tutkimuksen kannalta antoisaa materiaalia ja keräämällä lehtien historiikkeja sekä juhlanumeroita. Syksyllä 1978 ilmestyi kauan tekeillä ollut lehdistöhistoriallinen bibliografia (SSLH-julkaisuja 11, Helsinki 1978).

SSLH-projekti on alusta lähtien pyrkinyt laajahkon julkaisutoiminnan aikaansaamiseen. Tavoitteena on ollut julkaista tutkijoille käsikirjamaista tietoa sekä toisaalta saattaa valmistuneista selvityksistä ja tutkimuksista keskeisiä tuloksia tunnetuksi. Projektin julkaisusarjassa on tähän mennessä ilmestynyt 12 numeroa, yhteensä noin 900 sivua.

oo00oo

Projektin keskeisen tutkijajoukon muodostavat nyt ja tulevaisuudessa kirjoittajat, hakuteoksen ja toimittajamatrikkelin laatijat, erillisten pitkittäiselvitysten (levikki, lehtien ohjelmat, toimittajat, formaatti, taloustiedot jne.) tekijät sekä alueellisten osaprojektien kirjoittajat. Näiden lisäksi projektilla tulee olemaan kuten ennenkin tilapäisiä tutkimusapulaisia, mutta heidän työnsä tullaan vastai-

suudessa ohjaamaan nimenomaan kirjoittajien tarpeita suoranaisesti palvelemaan sekä myös SSLH:n keskeisien linjojen selvittämiseen: viime mainittua silmällä pitäen toteutetaan erillinen pitkän tähtäimen seminaarijärjestelmä ja julkaisutoiminta. Ensi vuonna tullaan järjestämään mainitun seminaarijärjestelmän puitteissa sensuuria ja itsesensuuria sekä leh-

distön levikkiä koskettelevat seminaarit: molemmista julkaistaan täydelliset raportit. Niin ikään projektiin tulee edelleen kuulumaan opinnäytteiden muodossa tehtäviä osaselvityksiä. Projektin tutkimustyön on määrä valmistua vuoden 1985 aikana.

Ari Uino

BRITANNIAN TUULIA

Rautarouvan maassa tieteellä ei mene hyvin. Tory-hallituksen valtaan tulon jälkeen tšekäläinen yhteiskuntatieteellinen toimikunta löysi itsensä n. 12 milj. mk köyhempänä. Salaiset hallituksen paperit kertovat suunnitelmista lakkauttaa yliopistoja. Parokkiaalinen ja insulaarinen Britannia on kriisin kourissa. Ja Britanniaa pidetään sivistysvaltiona!

Mediakentällä vallitsee vaihteeksi rauha: kunnianarvoisa The Times (joka on kanadalaisessa omistuksessa) on selvinnyt kuolinkamppailustaan, kaupallinen television ilahduttaa katsojia omalla kanavallaan 11 viikkoa kestäneen lakkonsa jälkeen. Kuka mahtoikaan kärsiä lakkosta eniten: katsojat, mainostajat, mainostoimistot, kaupalliset tv-yhtiöt? Suuriaäänimmät valitukset ovat tulleet mainostoimistoilta ja tv-yhtiöiltä. Mutta pitemmällä tähtäimellä on toki palkintoja luvassa: tv:n neljäs kanava, jonka on määrä aloittaa toimintansa vuonna 1982 on luvattu kaupalliseen käyttöön. Tällä hetkellä BBC:lla on käytössään 2 kanavaa, kaupallisilla yhtiöillä yksi. Joidenkin arvioiden mukaan BBC:n kakkoskanava perustettiin, jotta ykköselle luotaisiin vapaat mahdollisuudet kilpailla kaupallisen kanavan kanssa - kaupallisen ehdoilla.

Tiedotustutkimuksen kentällä ei sentään valitse seisovan veden tilanne. Vaikka tšekäläiset arvioivat tiedotustutkimuksen määrällisesti varsin pieneksi, näyttää tilanne ulkopuoliselle päinvastaiselta. Alan kirjoja julkaistaan tiheään tahtiin. On totta, että ns. akateeminen tiedotustutkimus on pisara meressä, jos sitä verrataan kaupallisen markkinatutkimuksen määrään. Vuonna 1977 markkinatutkimusta tehtiin noin 440 miljoonan markan edestä - summa, joka on täsmälleen kymmenen kertaa niin suuri kuin tšekäläisen yhteiskuntatieteellisen toimikunnan käyttämä summa kaikkeen yhteiskuntatieteelliseen tutkimukseen.

Jotkut tšekäläiset tiedotustutkijat olisivat valmiit sanomaan, että myös tiedotustutkimus on kriisissä. Vallitsevat paradigmat ovat saaneet uusia haasteita. Varsinkin ns. ei-positiivisen (sanottakoon sitä tässä marxilaisvaikutteiseksi paremman yhteisen leiman puuttuessa) akateemisen tiedotustutkimuksen tieteellinen keskustelu näyttää olevan kriisissä - sekä hedelmällisessä että hedelmättömässä. Hedelmällisessä siinä mielessä, että argumentoitua keskustelua käydään varsin vilkkaasti. Hedelmättömässä siinä mielessä, että joskus keskusteluun osallistujilla näyttää olevan